

De alfabetcode

Erik Moonen

1. Wat iedereen meent te weten

Dyslexie is een veel voorkomend probleem: vijf tot tien procent van de bevolking heeft dyslexie. In een gewone klas van het reguliere basisonderwijs zit gemiddeld een kind dat ernstig dyslectisch is en zijn er een of twee met een lichtere vorm van dyslexie. Dyslexie is een erfelijk bepaalde aandoening en uit zich als een probleem in de hersenen. Hersenscans hebben het bewijs daarvoor geleverd.

Het alfabetische schrift is het eindpunt van een ontwikkeling. De eerste schrifttekens waren pictogrammen: tekens die een idee weergaven. Omdat pictogrammen geschikt zijn voor concrete dingen maar niet voor abstracte, ontstonden er al gauw logogrammen: tekens voor telkens heel woord. De volgende stap bestond erin tekens aan lettergrepen te koppelen. In het laatste stadium ontstond het alfabetische schrift: de tekens staan voor klanken waardoor het aantal tekens nogmaals kon worden gereduceerd. Daarom is het alfabetische schrift het meest economische.

2. Maar:

Dyslexie komt alleen voor in culturen met een alfabetisch schrift.
Lezen en schrijven zijn onnatuurlijke bezigheden.

3. Leren lezen doe je door te leren schrijven

Methodes als *Veilig leren lezen*, *Leessprong*, *Leeshuis*, *Leeslijn*, etc. leren de code achterstevoren. De zogenaamde *natuurlijke methode* leert de code helemaal niet. (Lezen en schrijven zijn nu eenmaal onnatuurlijk.)

Voordelen van een goede aanpak: (Alfabetcode)

1. Je respecteert de logica van de code. (Van datgene wat je moet aanleren.)
2. Als je van klank naar teken gaat, sluit je aan bij aanwezige kennis. Kinderen weten hoe woorden klinken.
3. Alles wat je kunt schrijven, kun je lezen. (Het omgekeerde geldt niet)
4. De Alfabetcode is dyslexieveilg. (Er zijn geen uitvallers, je *voorkomt* dyslexie.)

Opmerking tussendoor

De *Alfabetcode* is. Het is een simpele, consistente aanpak. De ideeën achter de *Alfabetcode* zijn absoluut niet moeilijk te begrijpen. Het opzijzetten van vertrouwde ideeën over lezen en schrijven blijkt vaak veel moeilijker dan het begrijpen van de nieuwe.

Hoe pak je dat aan?

1. Voorbereiding

foneembewustzijn:

- segmenteren, verlijmen, bewerken
- opgelet: uitsluitend oefeningen op het niveau van het foneem (niet rijmen!)
- opgelet: geen half werk (correcte klanken, correcte instructie)
- dyslectici hebben altijd problemen met foneembewustzijn, maar die zijn op te lossen.

schrijfvoorwaarden:

- houding, pengreep, techniek, kleine vlakken inkleuren, arceren, op vormen letten
- schrijfmateriaal hanteren is een instrumentele vaardigheid
- dat heeft niets te maken met het ontwikkelen van schrijfmotoriek

Tussen 1 en 2: cijferschrift

2. Basiscode

42 koppelingen tussen klank en teken (letter of lettercombinatie)

directe activerende instructie

schrijvend leren (computers, kaartjes, stempels zijn hoogstens tijdverlies)

koppelingen met eenvoudiger lettervormen vóór koppelingen met complexere

verwante lettervormen worden meestal kort na elkaar aangeleerd

eenvoudige, functionele lettervormen

bewuste kennis over lettervormgeving (rechte en gebogen lijnen, verhoudingen)

niet te grote werkbladen met altijd hulplijntjes: grondlijn, romplijn, luslijn

volgorde (42 klanken):

Klank /i/dik		spelling: i
Klank /u/	bus	spelling: u
Klank /s/	sok	spelling: s
Klank /t/	rok	spelling: r
Klank /e/	bek	spelling: e
Klank /uu/	uur	spelling: uu
Klank /n/	nat	spelling: n
Klank /m/	maan	spelling: m
Klank /ui/	huis	spelling: ui
Klank /z/	zee	spelling: z
Klank /ee/	veel	spelling: ee
Klank /v/	vis	spelling: v
Klank /ie/	ziek	spelling: ie
Klank /w/	wat	spelling: w
Klank /o/	rot	spelling: o
Klank /eu/	deuk	spelling: eu
Klank /a/	man	spelling: a
Klank /d/	dak	spelling: d
Klank /el/	de	spelling: e (een)
Klank /oo/	hoop	spelling: oo
Klank /t/tak		spelling: t
Klank /aa/	maan	spelling: aa
Klank /p/	pet	spelling: p
Klank /oe/	boek	spelling: oe
Klank /l/lief		spelling: l
Klank /ou/	hout	spelling: ou
Klank /b/	bal	spelling: b
Klank /h/	help	spelling: h
Klank /k/	kok	spelling: k
Klank /j/jong		spelling: j
Klank /g/	gaaf	spelling: g
Klank /ij/	ijs	spelling: ij
Klank /ooi/	mooi	spelling: ooi
Klank /f/	fee	spelling: f
Klank /oei/	boei	spelling: oei
Klank /ch/	pech	spelling: ch
Klank /aai/	saai	spelling: aai
Klank /ng/	zong	spelling: ng
Klank /eeuw/	leeuw	spelling: eeuw
Klank /sj/	sjaal	spelling: sj
Klank /ieuw/	nieuw	spelling: ieuw
Klank /nj/	kastanje	spelling: nj

alle kinderen leren hun naam meteen met hoofdletter (kapitaal) schrijven
aanvankelijk alleen eenlettergrepige woorden zonder medeklinkerclusters
hardop lezen

tempo is voorwaarde tot succes

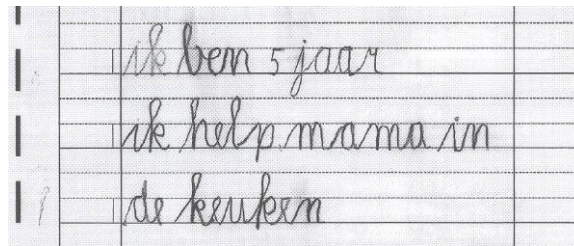
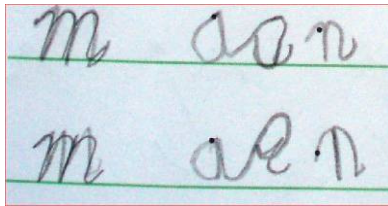
Tussendoortje over letters en over Schrift

Links wat meestal gebeurt:

inconsequent vormgegeven letters (bijvoorbeeld zonder ophaal vanaf de grondlijn)
geen instructie over lettervormgeving.

Rechts Methode Schrift

doordachte lettervormgeving
lettervormgevingskennis

Ongelukkig gekozen 'eenvoudige' lettertypes in boekjes voor eerste lezertjes

b d

b d

b d

4. Afwijkingen van de basiscode leer je correct schrijven door codeerpatronen (gelijkaardige lettercombinaties in vergelijkbare omgevingen) in te oefenen, niet door regels te leren en ook niet door woordbeelden in te prenten.

Methodes als *Spelweg*, *Spelling in de lift* etc, methodes die hoorwoorden, regelwoorden en onthoudwoorden onderscheiden leren de spellingsmoeilijkheden achterstevoren (in een vicieuze cirkel).

Voordelen van codeerpatronen

1. Je respecteert de manier waarop we spontaan begrippen en fenomenen ordenen.
2. Je presenteert de spelling (de code) als een voorspelbaar en dus beheersbaar geheel.
3. Je bezorgt alle leerlingen succeservaringen. En niets motiveert meer dan succes.

Geavanceerde code

Medeklinkers

(24 medeklinkers, 112 schrijfwijzen, waarvan 81 in meer dan 5 gevallen)

<i>klank</i>	<i>woord</i>	<i>spelling</i>	<i>ook wel</i>
/b/	bal	b	bb, pb
/ch/	pech	ch	g, gg, gh
/r/	rok	r	rr
/s/	sok	s	c, ss, t, sch, 's, s', sz, z, z', sc, zz, ce
Enz.			

Klinkers en tweeklanken

(24 klanken, 106 schrijfwijzen, waarvan 58 in meer dan 5 gevallen)

<i>klank</i>	<i>woord</i>	<i>spelling</i>	<i>ook wel</i>
/aa/	maan	aa	a, ah, à, oi
/ie/	ziek	ie	i, y, ey, ee, ea, e-e ij, is, it
/o/	rot	o	oh
/ij/	ijs	ij	ei, y
/ou/	hout	ou	au, ouw, auw, ow, ao
Enz.			

Hoe pak je dat aan?

directe activerende instructie

klank per klank: de klank /k/ schrijf je *k*, maar soms ook *kk*

voorbeeld: dubbele medeklinkers

kk	<u>ak</u> ke	akker, bakken, bakker, fakkelt, gebakken, hakken, houthakker, pakken, plakken, rakkers, slakken, takken, vakken, vlakke, wakker, zakken, zwakke
	<u>ek</u> ke	gekke, hekken, lekke, lekker, trekken, vertrekken, vlekken, wekker
	<u>ik</u> ke	blikken, dikke, kikker, knikken, ontwikkelen, pikken, prikken, schrikken
	<u>ok</u> ke	betrokken, blokken, brokken, geschrokken, getrokken, klokken, lokken, rokken, schokken, sokken, stokken, trokken, vertrokken
	<u>uk</u> ke	bukken, drukke, drukken, krukken, lukken, plukken, stukken, sukkel

katten	<u>at</u> te, ette, itte, otte, utte
appel	<u>ap</u> pe, eppe, ipp, oppe, uppe
alles	<u>al</u> le, <u>el</u> le, <u>il</u> le, <u>ol</u> le, <u>ul</u> le
jassen	<u>as</u> se, <u>es</u> se, <u>is</u> se, <u>os</u> se, <u>us</u> se
enz.	

altijd het patroon helemaal schrijven: zowel moeilijkheid als de uitlokker

m of *mm*?

Hij hoorde ste__en in het bos.

Was dat een stem? Hij hoorde st____n in het bos.

Was dat een stem? Hij hoorde _____ in het bos.

schrijvend oefenen (met de hand)

altijd op correctheid staan

hardop lezen (accuraatheid, tempo, intonatie)

Besluit

Dyslectici zijn slachtoffers van slechte onderwijsmethoden.

Alle gebruikelijke methoden maken (dezelfde) kapitale fouten.

Het is mogelijk een methode maken die deze fouten vermijdt. Bij een goede methode zijn er *geen* uitvallers.

Voor wie nog wat wil nalezen

McGuinness, Diane, *Why Our Children Can't Read And What We Can Do About It. A Scientific Revolution in Reading*, New York, Touchstone, 1997.

Shaywitz, Sally, *Overcoming Dyslexia*, Vintage Books, New York, 2005

Schrift, Auteurs: Ben Hamerling, Astrid Scholten, Marjolein van Buuren, Thea Arts, ThiemeMeulenhoff, Utrecht/Zutphen, 2004

De methode-site vind je op: <http://www.schrift-online.nl/schrift/home.asp>.

Veel info over handschriftontwikkelingen en mythes in de handschriftdidactiek vind je op <http://www.schriftontwikkeling.nl/>, de website van de Stichting die Ben en Astrid hebben.